

УДК 633.11»324»:631.8

Сіроштан А. А., канд. с.-г. наук, завідувач відділу насінництва та агротехнологій
Бордюг А. М., аспірант, наук. співробітник відділу насінництва та агротехнологій
Миронівський інститут пшениці імені В. М. Ремесла НААН України
*e-mail: anatoliibordiyg1988@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ НАСІННЯ ЗАЛЕЖНО ВІД СТРОКІВ СІВБИ ТА ПОПЕРЕДНИКА

Пшениця озима залишається фундаментом українського агросектору, основою продовольчої безпеки та експортного потенціалу України. Основою для отримання високих та стабільних врожаїв зернових культур є насіння з високими показниками посівних якостей. Проте насінництво пшениці озимої як галузь сьогодні перебуває під дією комплексу негативних факторів: військові дії, недостатнє фінансування зі сторони держави та кліматичні зміни.

Критичним наслідком стало масове заміщення якісного насіння некондиційним або насінням, яке з року в рік пересівається фермерами. Водночас невеликі господарства стикаються з високою вартістю імпортованого насіння та попередниками, які погіршують якість ґрунтів. Посухи, нестабільні перезимівлі та поширення нових збудників хвороб вимагають прискореного оновлення сортименту.

Водночас вітчизняні сорти відрізняються високим рівнем стійкості до біотичних та абіотичних факторів, тому що створювались на теренах України, проходили всі селекційні та насінневі ланки та зазнавали дії всіх негативних чинників при яких вони в подальшому будуть вирощуватися.

Мета досліджень – встановити залежність показників посівних якостей насіння сортів пшениці м'якої і твердої озимої залежно від сортових особливостей, попередників та строків сівби. Об'єктом дослідження виступали сорти пшениці твердої озимої 'МПП Лакомка' (МПП), 'Дуняша' (Носівська СДС МПП) та м'якої озимої 'МПП Паляниця миронівська' (МПП), 'МПП Стефанія' (МПП).

Дослідження виконували на базі Миронівського інституту пшениці імені В. М. Ремесла НААН України в 2025–2026 рр. Посів дослідних ділянок проводили після попередників сидеральний пар, гірчиця на зерно, кукурудза (фаза молочної стиглості), соняшник та соя. Дати посіву оптимальні для центральної частини Лісостепу України 15 та 25 вересня, 5 жовтня.

Вивчено, що найвищу урожайність усі сорти формували після сидерального пару. Деяко менші значення продуктивності отримано після попередника гірчиця на зерно. Після інших попередників урожайність пшениці озимої відповідно знижувалася в наступному порядку: соя, кукурудза, соняшник. Для всіх сортів простежувалася однакова закономірність: чим більш виснажливий попередник, тим нижчі показники рівня врожайності. Наприклад, у сорту 'МПП Паляниця

миронівська' середній показник урожайності після сидерального пару становив 7,36 т/га, тоді як після соняшника – лише 4,16 т/га.

За сівби пшениці озимої 25 вересня були отримані найбільші врожаї зерна, трохи нижчі – за сівби 5 жовтня, а суттєво нижчі – 15 жовтня.

Одним із ключових показників ефективності вирощування насіннєвого матеріалу пшениці озимої є вихід кондиційного насіння, який визначається відповідно до вимог ДСТУ 2240-93 та методик оцінки якості насіння, регламентованих ДСТУ 4138-2002. На величину цього показника істотно впливають: попередник, строки сівби, біологічні особливості сорту.

Найвищий вихід кондиційного насіння встановлено після сидерального пару, що підтверджує його ефективність як хорошого попередника в насінництві пшениці озимої. Оптимальними строками сівби виявились 25 вересня та 5 жовтня. Пізніший строк (15 жовтня) стабільно знижував вихід насіння. Найбільш чутливими до зміни попередника були сорти 'МПП Стефанія' та 'Дуняша', найстабільнішим виявився сорт 'МПП Лакомка'. Встановлено, що найменш сприятливими попередниками для формування кондиційного насіння були кукурудза і соняшник.

Важливим показником для характеристики посівних якостей насіння є маса 1000 насінин. Так для всіх сортів був ряд спільних факторів формування крупності насіння, найвищу масу 1000 насінин для всіх без винятку сортів забезпечував сидеральний пар. Після попередника гірчиця на насіння маса 1000 насінин зменшувалася незначно, після сої та кукурудзи – встановлено помітне зменшення маси насіння. Досліджено, що попередник соняшник є одним із найменш сприятливих, але сорти пшениці твердої озимої 'МПП Лакомка' і 'Дуняша' компенсують цей ефект за рахунок генетичного потенціалу.

Найвищі показники маси 1000 насінин у всіх сортів отримано за сівби 25 вересня. Сівба 5 жовтня трохи знижувала масу насіння, але не критично. Пізня сівба (15 жовтня) давала найнижчі значення, що підтверджує ослаблене формування зерна за пізніх строків.

Враховуючи, що насінництво пшениці озимої не завжди можливо проводити за найліпших умов вирощування, доцільно заздалегідь вивчити можливість сортів формувати насіння з високими показниками посівних якостей після нетрадиційних попередників і за різних строків сівби.